

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun

Q Ə R A R I

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28 və 60-cı maddələri
baxımından Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 157.1-ci
maddəsinin həmin Məcəllənin 156.1, 346.1 və 447.5-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə
şərh edilməsinə dair**

20 oktyabr 2026-cı il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Humay Əfəndiyeva (məruzəçi-hakim), Rauf Quliyev, Otari Qvaladze, Fikrət Məmmədov, İsa Nəcəfov, Rəşid Rzayev, Fərhad Tutayuk və Xanlar Vəliyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusu əsasında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28 və 60-cı maddələri baxımından Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 157.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 156.1, 346.1 və 447.5-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim H.Əfəndiyevanın məruzəsini, maraqlı subyektlər Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusunu və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının mülahizəsini, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman), Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsi, Bakı

Apellyasiya Məhkəməsi və Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsi tərəfindən təqdim olunmuş mütəxəssis mülahizələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət prosesi kafedrasının müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor F.Abbasovanın rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu (bundan sonra – Prokurorluq) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosessual Məcəllə) 157.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 156.1, 346.1 və 447.5-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilmişdir ki, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 156.1-ci maddəsində qətimkan tədbirinin seçilməsi üçün şəxsin cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin və müvafiq qətimkan tədbirinin tətbiqi əsaslarının mövcudluğuna dəlalət edən ilkin sübutların olması, habelə 157.1-ci maddəsində barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi üçün təqsirləndirilən şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyətinin sübut olunması tələb edilir. Həmin Məcəllənin 346.1-ci maddəsinə əsasən isə cinayət hadisəsinin olmasının, təqsirləndirilən şəxsin törətdiyi əməldə cinayət tərkibinin olmasının, təqsirləndirilən şəxsin cinayətin törədilməsində aidiyyətinin və təqsirliliyinin sübuta yetirilib-yetirilməməsi işə mahiyyəti üzrə məhkəmə baxışının nəticələrinə dair müşavirə otağında müzakirə edilən məsələlərə aid edilmişdir.

Prokurorluq bir sıra işlərə istinad edərək qeyd etmişdir ki, təcrübədə məhkəmələr tərəfindən həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması məsələlərinə baxılarkən, həmçinin qəbul edilmiş qərarların qanuniliyi və əsaslılığı yoxlanılarkən bəzən təqsirləndirilən şəxsin əməlində cinayət tərkibinin olmaması, cinayət hadisəsinin olmaması kimi qənaətə gəlinməsi halları mövcuddur ki, bu da məhkəmə nəzarəti institutunun predmet, məqsəd və vəzifələri ilə uyğunsuzluq təşkil edir.

Sorğuverən hesab edir ki, cinayət-prosessual qanunvericiliyin təyinatı nəzərə alınmaqla məhkəmələr tərəfindən həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması məsələlərinə baxılarkən, həmçinin qəbul edilmiş qərarların qanuniliyi və əsaslılığı apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yoxlanılarkən şəxsin ittiham olunduğu cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin mövcudluğuna dəlalət edən ilkin sübutların mövcudluğunun və onun cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyətinin sübut olunmasının qiymətləndirilməsi zamanı məhkəmə nəzarətinin hədlərinin müəyyən edilməsi vacib əhəmiyyət kəsb edir.

Göstərilənlərlə əlaqədar Prokurorluq belə qənaətə gəlmişdir ki, hüquq tətbiqetmə təcrübəsindəki ziddiyyətlərin aradan qaldırılması, cinayət-prosessual qanunvericiliyi normalarının eyni qaydada tətbiqinin və hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsi məqsədi ilə sorğuda qeyd olunan normaların Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən şərh olunması zəruridir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə əlaqədar aşağıdakıları qeyd etməyi vacib hesab edir.

Hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir. Hər kəsin hüququ var ki, onun işinə qərəzsiz yanaşılsın və həmin işə inzibati icraat və məhkəmə prosesində ağlabatan müddətdə baxılsın (Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 60-cı maddəsinin I və II hissələri).

Bu hüquq yalnız məhkəməyə müraciət etmək imkanını deyil, pozulmuş hüquq və azadlıqların qanunvericilikdə müəyyən edilən hədlər çərçivəsində səmərəli müdafiəsinə ehtiva edən ədalət mühakiməsini də nəzərdə tutur. Ədalət mühakiməsi isə mahiyyət etibarı ilə ədalət anlayışına cavab verməli və pozulmuş hüquqların bərpa olunmasını təmin etməlidir.

Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin Konstitusiyada öz əksini tapmış təməl prinsipləri sahəvi qanunvericilik aktlarında, o cümlədən Cinayət-Prosessual Məcəllədə daha da inkişaf etdirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyi ona yönəlmişdir ki, cinayət törətməkdə təqsiri olmayan heç kəsi cinayət prosesini həyata keçirən orqanların vəzifəli şəxslərinin və ya hakimlərin özbaşına hərəkətləri ilə qanunsuz şübhə altına almaq, ittiham və ya məhkum etmək mümkün olmasın, heç kəs qanunsuz və ya zərurət olmadan prosessual məcburiyyət tədbirlərinə, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının digər məhdudiyyətlərinə məruz qalmasın (Cinayət-Prosessual Məcəllənin 1.2-ci maddəsi).

Bununla yanaşı, həmin Məcəllənin 10–36-cı maddələrində göstərilmiş cinayət mühakimə icraatının əsas prinsipləri və şərtləri cinayət təqibinin həyata keçirilməsinin əsasını təşkil edən qaydaları müəyyən edir, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının qanunsuz məhdudlaşdırılması hallarından onun müdafiəsinə təmin edir, hər bir cinayət təqibinin qanuniliyini və əsaslılığını müəyyən edir (Cinayət-Prosessual Məcəllənin 9.1-ci maddəsi).

Qeyd edilməlidir ki, cinayət təqibini həyata keçirən orqanların (əməliyyat-axtarış, təhqiqat, istintaq, prokurorluq) vəzifəli şəxslərinin hərəkət və qərarlarının qanuniliyi üzərində məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsi Cinayət-Prosessual Məcəllənin 442–454-cü maddələri ilə tənzimlənir.

Məhkəmə nəzarəti cinayət-prosessual qanunvericiliyi sahəsində əsasən məhkəməyədək icraat mərhələsində öz funksional yükünü daşıyır. Məhkəmə nəzarəti cinayət prosesi çərçivəsində təhqiqatçının, müstəntiqin və ya ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun fəaliyyəti nəticəsində insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına qanunsuz müdaxilələrin qarşısını almağa, pozulmuş hüquqların bərpasına xidmət edən məhkəmə fəaliyyətinin müstəqil növüdür (Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2015-ci il 12 fevral tarixli Qərarı).

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 449.2.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2009-cu il 5 avqust tarixli Qərarında qeyd edilmişdir ki, məhkəmə nəzarəti icraatında məhkəmə əsasən iki vəzifəni icra edir: cinayət təqibi üzrə müvəkkil edilmiş orqanlar və vəzifəli şəxslər tərəfindən edilən ayrı-ayrı hərəkətlərin və qəbul olunan qərarların qanuniliyinin təmin olunması; cinayət prosesi iştirakçılarının hüquq və azadlıqlarının qorunması (əsassız və

qanunsuz məhdudlaşdırılmasının istisna edilməsi, hüquqların pozulmasına son qoyulması və pozulmuş hüquqların bərpası).

Cinayət-Prosessual Məcəllənin 442.2-ci maddəsi ilə prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiq edilməsi məhkəmə nəzarətinin predmeti kimi müəyyən edilmişdir.

Prosessual məcburiyyət tədbirlərinin bir növü kimi həbs öz sərtliliyinə, səbəb olduğu məhrumiyyətlərin həcminə və ciddiliyinə görə digərlərindən fərqlənməklə, təqsirləndirilən şəxsin Konstitusiyanın 28 və 32-ci maddələrində təsbit edilmiş azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına səbəb olur.

“İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən hər kəsin azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır. Heç kəs qanunla müəyyən olunmuş hallardan və qaydadan başqa, azadlıqdan məhrum edilə bilməz. Həmin hallardan biri kimi “c” bəndində hüquq pozuntusunun törədilməsində əsaslı şübhə ilə bağlı şəxsin səlahiyyətli məhkəmə orqanı qarşısına gətirilməsi məqsədi ilə və ya onun tərəfindən törədilən hüquq pozuntusunun yaxud törətdikdən sonra onun gizlənməsinin qarşısını almaq üçün kifayət qədər zəruri əsaslar olduğunun hesab edildiyi hallarda şəxsin qanuni tutulması və ya həbsə alınmasının mümkünlüyü göstərilmişdir.

Azadlıq hüququ hüquqi dövlətin fundamental prinsiplərindən birini və insan ləyaqətinin təmin edilməsinin əsas elementini təşkil edir. Bu hüququn müdafiəsi və effektiv təmini məqsədilə Konstitusiyada onun məhdudlaşdırıla biləcəyi halların dairəsi imperativ qaydada müəyyən edilmişdir.

Qanunverici azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılmasının hüquqi qaydasını və əsaslarını müəyyən etməklə, dövlətin ədalət mühakiməsi yolu ilə cəmiyyət üçün əhəmiyyət kəsb edən dəyərlərin mühafizə edilməsi və hər bir şəxsin azadlıq hüququnun təmin edilməsi arasında yarana biləcək kolliziyaları həll etmiş olur (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 158.3-cü maddəsinin bəzi müddələrinin, 158.4 və 290.3-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 10 oktyabr tarixli Qərarı).

Bu baxımdan həbs qətimkan tədbiri qismində prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiq edilməsi ilə bağlı məhkəmə nəzarətinin həddi də məhz həbsin seçilməsi ilə bağlı qanunvericiliklə müəyyənləşdirilmiş maddi və prosessual əsasların mövcudluğunun yoxlanılması ilə şərtləndirilir.

Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 156.1-ci maddəsinin ikinci cümləsində göstərilirdiyi kimi, qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə qərarla şəxsin şübhəli bilindiği və ya ittiham olunduğu cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin və müvafiq qətimkan tədbirinin tətbiqi əsaslarının mövcudluğuna dəlalət edən ilkin sübutlar göstərməlidir.

Həmin Məcəllənin 157.1 və 157.2-ci maddələrinə əsasən təqsirsizlik prezumpsiyasına müvafiq olaraq şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyəti sübut olunmadıqda, o, həbs oluna və ya zərurət olmadıqda həbsdə saxlanıla bilməz. Həbs qətimkan tədbiri qismində bu Məcəllənin 155.1–155.3-cü maddələrinin tələbləri nəzərə alınmaqla seçilə bilər.

Sadalanan maddələrə uyğun olaraq həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi ilə bağlı təqdimata (vəsətətə) baxan məhkəmə tərəfindən qanuni və əsaslı qərarın qəbul edilməsi aşağıdakıları əhatə edən araşdırmanın və qiymətləndirmənin aparılmasını tələb edir:

- şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyətini müəyyən edən və şübhəli bilindiği və ya ittiham olunduğu cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin mövcudluğuna dəlalət edən ilkin sübutların mövcudluğu;

- şəxs tərəfindən Cinayət-Prosessual Məcəllənin 155.1-ci maddəsində göstərilən hərəkətlərin (cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənmək; cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz təsir göstərməklə, cinayət təqibi üzrə əhəmiyyət kəsb edən materialları gizlətməklə və ya saxtalaşdırmaqla ibtidai istintaqın və ya məhkəmə baxışının normal gedişinə mane olmaq və s.) edilməsi ehtimalına kifayət qədər əsas verən cinayət təqibi üzrə toplanmış materialların mövcudluğu;

- Cinayət-Prosessual Məcəllənin 155.2-ci maddəsi ilə göstərilən halların qiymətləndirilməsi (əməlin ağırlığı, xarakteri və törədilmə şəraiti, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin şəxsiyyəti, yaşı, səhhəti və s.) və daha yüngül qətimkan tədbirinin seçilməsinin mümkünlüyünün müəyyənləşdirilməsi (157.5-ci maddə);

- şəxsin Cinayət-Prosessual Məcəllənin 155.3-cü maddəsində göstərilən həbs qətimkan tədbirinin tətbiq oluna biləcəyi şəxslər dairəsinə daxil olmasına dəlalət edən ilkin sübutların mövcudluğu.

Beləliklə, şəxsin cinayət qanunu ilə qadağan edilmiş əmələ aidiyyətinin olması və əməlin onun tərəfindən törədilməsi barədə şübhələr, habelə onun azadlıqda qalacağı təqdirdə müəyyən risklərin mövcudluğu, yəni cinayət təqibi orqanından gizlənmək, sübutları saxtalaşdırmaq və ya məhv etmək, proses iştirakçılarına qanunsuz təsir göstərməklə istintaqın gedişatına mane olmaq, habelə yeni cinayət törətmək ehtimalı mücərrəd fərziyyələrə deyil, iş materiallarında əks olunmuş konkret faktiki məlumatlara əsaslanmalıdır.

Şəxsin saxlanılması və ya həbs edilməsinə dair məhkəmə nəzarəti prosedurunun ədalətliyi tələblərinə cavab verməsi öz növbəsində məhkəmə tərəfindən qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya həbsdə saxlama müddətinin uzadılması üçün faktiki və hüquqi əsasların tədqiq edilməsini nəzərdə tutur. Həbs qətimkan tədbirinin özbaşına və ya hər hansı formal şərtlərdən çıxış edərək həll edilməməsi üçün şəxsə öz mövqeyini məhkəməyə çatdırmaq imkanı təmin edilməlidir. Məhkəmə isə belə qərarın qəbul olunması üçün həm ittiham tərəfinin, həm də müdafiə tərəfinin təqdim etdiyi əsasların qiymətləndirilməsi nəticəsində öz müstəqil qərarını qəbul etməlidir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 448.5-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair" 2014-cü il 16 sentyabr tarixli Qərarı).

Şəxsin əməlin törədilməsinə aidiyyətinə və əsaslı şübhənin olmasına dəlalət edən ilkin sübutların mövcudluğu ilə bağlı qanunvericiliyin tələbi barədə qeyd olunmalıdır ki, belə tələb qətimkan tədbirinin, xüsusilə həbsin tətbiqi üçün vacib bir göstərici olmaqla, azadlıq hüququnun əsassız məhdudlaşdırılmasının qarşısının alınmasına yönəlmişdir. Belə ki, təqsirləndirilən şəxs tərəfindən cinayətin törədilməsinə dair şübhələrin kifayət qədər əsaslı olmaması şəraitində onun həbsi zərurilik və mütənasiblik meyarlarına cavab verməməklə, fərdin fundamental azadlıq hüququnun sübutla dəstəklənməyən ehtimallar əsasında məhdudlaşdırılması ilə nəticələne bilər. Odur ki, təqsirləndirilən şəxs barəsində həbs qətimkan tədbirinin tətbiqinin mümkünlüyünü həll etmək üçün müraciətə baxan məhkəmə hər bir konkret halda həmin şəxsin ona qarşı irəli sürülən (şübhəli bilindiği) cinayətə aidiyyətini və həmin cinayəti törətməsi barədə şübhənin əsaslılığını qiymətləndirməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28 və 60-cı maddələri baxımından Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 148.6 və 447.2-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair" 2026-cı il 17 aprel tarixli Qərarında ifadə etdiyi hüquqi mövqeyinə əsasən məhkəmələr həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı müraciətlərə baxarkən qanunda göstərilən prosessual əsasların sadalanması ilə kifayətlənməməli, həmin tədbirin tətbiqini şərtləndirən halların mövcudluğunu və cinayət işi materiallarında olan sübutların bunu təsdiq edib-etmədiyini lazımi qaydada yoxlamalı və qiymətləndirməlidirlər.

Həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi ilə bağlı müraciətlərə baxarkən hakim məhkəmə iclasına vəsatəti təsdiq və ya təkzib edən şəxsləri çağırıb dindirmək, müraciətin əsaslılığının yoxlanılması üçün zəruri olan sənəd və maddi sübutları tələb etmək hüququna malikdir (Cinayət-Prosessual Məcəllənin 447.5-ci maddəsi). Bu baxımdan müraciətə baxılarkən hakim şəxsin ittiham edildiyi cinayətə aidiyyətinə və ya cinayəti törətməsinə əsaslı şübhə yaradacaq ilkin sübutların kifayət olmadığı qənaətinə gələrsə, onun istintaq orqanından əlavə zəruri sənəd və sübutları tələb etmək səlahiyyəti mövcuddur. Bu səlahiyyət məhkəmənin ittiham tərəfinin prosessual funksiyasını öz üzərinə götürməsi kimi deyil, məhkəmə nəzarətinin effektiv həyata keçirilməsi üçün zəruri materialların əldə edilməsinə yönəlmiş prosessual imkan kimi qiymətləndirilməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da qeyd edir ki, həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi zamanı Cinayət-Prosessual Məcəllənin 157.1-ci maddəsində qeyd olunan "aidiyyəti sübut olunmadıqda" müddəası həmin Məcəllənin 156.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan "əsaslı şübhələrin mövcudluğuna dəlalət edən ilkin sübutlar" kontekstində nəzərdən keçirilməlidir.

Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 39.1, 46.3, 223.1, 223.2 və 290.2.1-ci maddələrinin tələblərindən irəli gələrək cinayət işinin başlanmasının, şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsinin, cinayət təqibinin davam etdirilib ittiham aktının tərtib və təsdiq edilməsi ilə ibtidai araşdırmanın yekunlaşdırılmasının əsasını, ilk növbədə cinayət hadisəsinin, əməldə cinayət tərkibinin, şəxsin bu cinayətə aidiyyətinin olması təşkil etdiyi kimi, şəxsin azadlıq hüququnun məhkəmə nəzarəti qaydasında seçilən həbs qətimkan tədbiri vasitəsilə məhdudlaşdırılması da eyni hallara dəlalət edən ilkin sübutların mövcudluğu halında mümkündür.

İlkin sübutlara söykənən şübhələr isə yalnız şəxsin törədilmiş cinayətə aidiyyəti barədə məlumatların (məsələn, şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törədərkən, yaxud bilavasitə bundan sonra cinayət başında yaxalanması; şəxsin bədənində, üstündə, paltarında və ya istifadə etdiyi digər əşyalarda, yaşayış yerində, nəqliyyat vasitəsində cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsini göstərən aşkar izlərin müəyyən edilməsi və s.) təsdiq olunduğu halda əsaslı sayıla bilər. Cinayət hadisəsinin baş verməsini təsdiq edən, lakin şəxsin həmin cinayətə aidiyyətini göstərməyən məlumatlar özlüyündə əsaslı şübhənin mövcudluğu kimi qiymətləndirilə bilməz.

Belə ki, şəxsin şübhəli bilindiyi və ya ittiham olunduğu cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin olmasına və cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyətinə dair elə ilkin sübutların mövcudluğu və təqdim edilməsi tələb olunur ki, bunlar həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinin (həbsdə saxlama müddətinin uzadılmasının) zəruriliyini əsaslandırmaq üçün kifayət etsin və ilk baxışdan (prima facie) inandırıcı olsun. Müraciətə baxan məhkəmənin üzərinə isə təqdimatda (vəsatətdə) öz əksini tapan

məlumatların konkret materiallarla təsdiq edilib-edilmədiyini yoxlayaraq qərar qəbul etmək vəzifəsi qoyulur.

Bununla yanaşı, məhkəmə müvafiq müraciətlərə baxarkən gələcəkdə mahiyyəti üzrə məhkəmə baxışının predmeti ola biləcək məsələləri qabaqcadan həll etməyə, xüsusən də şəxsin təqsirliliyinin müəyyən edilməsi barədə nəticələr çıxarmağa səlahiyyətli deyil. “Şəxsin şübhəli bilindiği və ya ittiham olunduğu cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin mövcudluğuna dəlalət edən ilkin sübutlar” ifadəsi ittiham hökmü çıxarmaq üçün tələb olunan dərəcədə və həcmdə tam sübutetmə standartını deyil, şəxsin cinayət əməlinə iştirakını ehtimal etməyə imkan verən kifayət qədər ilkin sübutların mövcudluğunu nəzərdə tutur. Əks yanaşma həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi ilə bağlı məsələyə baxılması üzrə icraatı faktiki olaraq cinayət işinin mahiyyəti üzrə baxılmasına çevirərdi ki, bu da təqsirsizlik prezumpsiyası və ədalətli məhkəmə araşdırması prinsiplərinə zidd olardı.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da qeyd etməyi vacib hesab edir ki, məhkəmənin müraciətə əlavə edilmiş materiallarda mövcud olan sübut və məlumatları qiymətləndirməsi nəticəsində həmin materialların cinayət hadisəsinin olmasının, şəxsin cinayətə aidiyyətinin müəyyənləşdirilməsi və həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi üçün kifayət etməməsi barəsində qənaətə gəlməsi istintaq davam etdiyi müddətdə aparılacaq istintaq hərəkətləri və toplanacaq sübutlar əsasında vəziyyətin dəyişməsinin mümkünlüyünü istisna etmir və bu qərar gələcəkdə əlavə sübutlar əsasında həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi üçün edilmiş yeni müraciətə baxılması zamanı preyardisial əhəmiyyət daşıyır.

Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 65.2.2-ci maddəsinə əsasən qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya digər prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqi haqqında qərarlar cinayət prosesini həyata keçirən orqan üçün məcburi qüvvəyə malik deyildir və yeni hallar aşkar edilərsə və ya əvvəlki hallar aradan qalxarsa, onlara ləğv edilmədən yenidən baxıla bilər.

Qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun “Həbs və ev dustaqlığı qətimkan tədbirlərinə dair müraciətlərə baxılması üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 2009-cu il 3 noyabr tarixli 2 nömrəli Qərarının 15-ci bəndinə müvafiq olaraq təqsirləndirilən şəxsin barəsində həbsin qətimkan tədbiri qismində seçilməsindən və ya həbsdə saxlama müddətinin uzadılmasından imtina edilməsi haqqında qərar qəbul edildikdən sonra ibtidai istintaqın gedişində onun yenidən həbsə alınmasını, yaxud haqqında həbs qətimkan tədbiri seçilməsini zəruri edən yeni hallar aşkar edildikdə, bu barədə məhkəməyə yenidən vəsatət (təqdimat) verilə bilər. Yeni hallar dedikdə məhkəmənin qərarından sonra şəxsin istintaqdan gizlənməsi, cinayətkar fəaliyyətini davam etdirməsi, barəsində olan qətimkan tədbirinin şərtlərini pozması, cinayət işi üzrə həqiqətin aşkar edilməsinə mane olan hərəkətlər etməsi, ona daha ağır yeni ittiham elan edilməsi və bu kimi hallar başa düşülür.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

- Konstitusiyanın 28 və 60-cı maddələrinin təyinatı, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 155, 156.1, 157.1, 157.2, 157.5, 444.1.2 və 447.5-ci maddələrinin tələbləri və bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelər nəzərə alınmaqla həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə müraciətə baxan məhkəmə şəxsin şübhəli bilindiği və ya ittiham olunduğu cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin olub-olmamasını, həmin şübhələrə dəlalət edən ilkin sübutların kifayət edib-etməməsini, həbs qətimkan tədbirinin

tətbiqi üçün qanunla müəyyən edilmiş əsasların mövcudluğunu, habelə daha yüngül qətimkan tədbirinin tətbiqinin mümkünlüyünü yoxlamalı və qiymətləndirməlidir;

- məhkəmənin həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə qərarında şəxsin şübhəli bilindiyi və ya ittiham olunduğu cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin və müvafiq qətimkan tədbirinin tətbiqi əsaslarının mövcudluğuna dəlalət edən ilkin sübutların kifayətedici olmamasına əsaslanması həmin şəxsin təqsirliliyi məsələsinin məhkəmə tərəfindən qabaqcadan həll edilməsi kimi qiymətləndirilə bilməz.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV və IX hissələrini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65–67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28 və 60-cı maddələrinin təyinatı, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 155, 156.1, 157.1, 157.2, 157.5, 444.1.2 və 447.5-ci maddələrinin tələbləri və Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bu Qərarının təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelər nəzərə alınmaqla həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə müraciətə baxan məhkəmə şəxsin şübhəli bilindiyi və ya ittiham olunduğu cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin olub-olmamasını, həmin şübhələrə dəlalət edən ilkin sübutların kifayət edib-etməməsini, həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi üçün qanunla müəyyən edilmiş əsasların mövcudluğunu, habelə daha yüngül qətimkan tədbirinin tətbiqinin mümkünlüyünü yoxlamalı və qiymətləndirməlidir.

2. Məhkəmənin həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə qərarında şəxsin şübhəli bilindiyi və ya ittiham olunduğu cinayəti törətməsinə əsaslı şübhələrin və müvafiq qətimkan tədbirinin tətbiqi əsaslarının mövcudluğuna dəlalət edən ilkin sübutların kifayətedici olmamasına əsaslanması həmin şəxsin təqsirliliyi məsələsinin məhkəmə tərəfindən qabaqcadan həll edilməsi kimi qiymətləndirilə bilməz.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev